

זכותו בידו, ותירצו הכא כגון שחבירו אמר לו נכתוב שנינו יחד ויעמוד השטר בידך, ולכשאצטרך תראהו לי ע"כ, כלומר ואפילו הכי לרשב"ג אין כופין לו לכתוב הכל יחד, משום שיכול לומר הלה כל שעה תאמר לי הראני שטרך שיתברר לי זכויותי, ואת דמית עלי כאריא ארבא, וכמ"ש בהגהות אשיר"י לשם [סי' יח] בשם ר"י. הרי מבואר דלרבנן נמי אם אינו רוצה שיעמוד השטר בידו דכופין, מטעם דדמית עלי כאריא ארבא⁴.

ותו ⁵דדינו של הרמב"ם בזה חדוש הוא ואין לך בו אלא חידושו, דדוקא היכא דראובן תובע לשמעון ושמעון משיב שטר שבידך זכות יש לי בו, התם דצריך הוא ראובן להראות לו שטרו, כיון שתבעו להוציא משמעון ויש לשמעון זכות בשטרו של ראובן דאינו חייב לו כלום, אינו בדין להוציא משמעון וליתן לראובן, כיון שלפי שטרותיו של ראובן בעצמו אינו חייב לו כלום. אבל נדון דידן הוא בהיפוך, דראובן תובע לשמעון להראות שטרו ולראות חובתו של ראובן, ושמעון אינו מבקש להוציא מיד ראובן, דבר כזה לא שמענו והבו דלא לוסף עליה דחידושו של הרמב"ם, דמאי דאתמר איתמר ומאי דלא איתמר לא איתמר. הנראה לפענ"ד כתבתי וחתמתי שמי, אנכי הקטן יואל



שאלה מג

על דבר עלילות שקר שהעלילו בעיר קאליש על יהודי אחד בדבר גיאל [=פסל] שלהם ותפסוהו, ובשעה שהולכיכוהו לקח כיסו ומסרוהו לבני ברית, שהיה בתוך אסיפת הגוים רבים בשעת הולכתו, והיו שם חמיו וגיסו. ועתה לאחר שקידש את השם, חזרו המעללים לתבוע את הקהל במענה שחמיו שהוא שמש של הקהל לקח הכיס מיד הנחפס, ובכיס היה הגואל, ופסקו השרים בחצר המלך שהראשים מחוייבים להעמיד את השמש למשפט בפני הוואיוודא³, ואם לא יעמידוהו למשפט יכנסו המה חתתיו לכל עונשים שיצאו מפי המלך. ושמש זה כבר ברח ונמלט ונממן אצל יהודי אחד, ובאם יעמידוהו לפניהם למשפט יש לחוש שמא ח"ו יביאוהו

לטעם דדמית עלי כאריא ארבא, ורק מודו כשאומר נכתוב שנינו יחד ס"ל דלא בעי ב שטרות, ועיין בשו"ת מהר"ם זיסקינד סי' יג דמבאר דגם אליבא דהמ"מ רבנן פליגי ולא ס"ל הטעם דדמית עלי כאריא ארבא, ע"ש. ⁵ עיין בזה בשו"ת בית שלמה (שאלוניקי) ח"ב תר"מ סי' קט בהג"ה מכן המחבר אות ב דין בדברי רבינו כאן ומפרש כונת רבינו באופו אחד.

אין כופין אותו, לא דכו"ע כופין, והכא היינו טעמא דרשב"ג דא"ל לא ניחא לי דתהוי זכותי גבך, דדמית עלי כאריא ארבא. אלמא דלרבנן כופין בשטרי טענתא ועושיין שטר אחר ולהניחו ביד אחד מהן, ולכשיצטרך חבירו צריך להראות לו זכותו, והלכך הלכתא כוותייהו כמו שפסק הרשב"א בתשובה [ח"א] בסימן תתפ"ט, וכן נראה מהרמב"ם פכ"ד מהלכות מלוה [נה"כ], וכך פירש המגיד לשם. ודלא ³כנימוקי יוסף לשם [כ"ב עה ע"א] שכתב דק"ל [שם קעד ע"א] כרשב"ג במשנתנו, דלא ק"ל כההוא כללא, וכמו שכתב נימוקי יוסף גופיה בפרק ראשון דבתרא נו ע"א] אמתניתין דכופין אותו לבנות בית שער.

ותו דאף רשב"ג לא פליג אלא מטעם דדמית עלי כאריא ארבא, הא לאו הכי אפילו רשב"ג מודה, ונהשתא בנדון דידן כופין ממדת סדום להראות לו אף לרשב"ג, דהא ליכא למימר הכי דדמית עליה כאריא ארבא בשטרות אחרים שאינן נוגעים אליו. והכי משמע בבעל התרומות בשם הרמב"ן [שו"ת סי' לג] שער כ"ח [ח"ו סי' בן ומביאו בחו"מ בסי' ס"ו [טור סעיף יט], דב"ד כופין למלוה להוציא השטר לזוכה ודנין לו על פיו, שראיה של הזוכה היא אצל המלוה ואין כובשין לו עדותו וראיתו, עכ"ל.

מיהו בנדון דידן נראה דא"צ להראות, ואינו דומה לדינו של הרמב"ם ממה נפשך, דאם נאמר דהרב דקדק בלשונו לכתוב שטר שיש לי בידך, דדוקא שטר שנתן הוא בעצמו עליו ומטעם שהשטר שלו הוא, הלא כאן לאו שלו הוא אלא של לוי. ואם נאמר דלאו דוקא אלא מטעם דכופין על מדת סדום, הנה אין זה אלא היכא דזה נהנה וזה לא חסר, אבל בנדון דידן דאיכא למימר דזה נהנה וזה חסר, דלוי הוא לזה של ראובן ושל שמעון, וכשיראה לו שטרו יחפש תחבולות וטענות לבטל דברי אמת של שטרו, כדי שגיבה ראובן מטלטליו של לוי ולא יגבה שמעון כלום, אעפ"י שהוא מוקדם מצי למימר ליה שמעון דמית עלי כאריא ארבא ולא אראה לך שטרי.

ואפילו לרבנן, דעד כאן לא קאמרי רבנן דכותבין שטר אחד, אלא היכא שחבירו אמר לו שיעמוד השטר בידך, וכדכתב הרב המגיד [שם הלכות מלוה ולוה ה"ב] וז"ל, והקשו המפרשים ומאי טעמא דרבנן, אם זה רוצה שיהיה

3. וכן דוחה רבינו דברי הנמוקי יוסף בב"ח תר"מ סי' יג סעיף ה.

4. ובב"ח בסי' יג שם כתב דמתשובת הרשב"א דהובא לעיל מוכח, דאם חבירו אומר יעמוד השטר בידך כבידך, ואינו מתרצה לשטר אחד אפילו הכי כופין אותו לכתוב שטר, ע"ש בב"ח טעם הרשב"א, והכריע שם הב"ח בדברי המגיד משנה, ועפ"ז כתב כאן דרבנן נמי מורו דכותבין ב' שטרות. ורבינו מפרש דברי המגיד משנה דרבנן נמי

דלהוי דומיא דשבע בן בכרי מכל צד שהוא והן מבפנים לסכנה, לאפוקי כשהן מבחוץ לסכנה כיון דיכולין להמלט ולברוח יברחו ולא יתנוהו להם.

אלא דקשה א"כ איפכא הול"ל במה דברים אמורים שהוא והן מבפנים, אבל הוא מבפנים והן מבחוץ אל יתנוהו להם. לפיכך צריך לפרש דהאי במה דברים אמורים אדיוקא קאי, והכי קאמר במה דברים אמורים דבעינן דוקא כגון שבע בן בכרי, כלומר דיחידוהו וגם חייב מיתה כשבע בן בכרי הא לאו הכי דאינו חייב מיתה לא יתנוהו אעפ"י דיחידוהו, דוקא כשהוא מבפנים והן מבחוץ לסכנה, אבל כשהוא והן מבפנים אעפ"י שאינו חייב מיתה יתנוהו להן, דמוטב שיהא נהרג הוא לבדו ולא יהרגו כולן, והיינו דמייתו דאייה מקרא דותבא האשה אל כל העם בחכמתה, דמאי בחכמתה, אלא כך אמרה להם אפילו לדבריהם שאינו חייב מיתה אפילו הכי הואיל והוא נהרג ואתם נהרגין תנוהו ואל תהרגו כולכם. ור"ש פליג וקאמר דאפילו כולם בסכנה לא יתנוהו אלא א"כ דחייב מיתה כשבע בן בכרי, והיינו בחכמתה דקאמר קרא דבאה האשה בחכמת התורה וכך אמרה להם, כל המורד במלכות בית דוד חייב מיתה. ולפי זה אתא הך דריש לקיש דבירושלמי כר"ש דתוספתא, דאפילו כולם בסכנה לא יתנוהו להם אלא א"כ חייב מיתה כשבע בן בכרי, ודר' יוחנן כר' יהודא דתוספתא.

ולכאורה משמע כאן דהלכה כר' יהודא לגבי ר"ש, והלכה כר' יוחנן לגבי ריש לקיש, א"כ תפסינן לקולא דהיכא דכולם בסכנה אפילו אינו חייב מיתה, כיון שיחידוהו ימסרו אותו ואל יהרגוהו כולם. וכך נראה מדברי הר"ן ביומא נד ע"א ד"ה מרי דוראין דפסק כר' יוחנן, וכך נראה מדברי הר"ש בפירוש המשנה דתרומות [שם] שהביא סתם מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש, נראה דס"ל דהלכה כר"י לגבי ר"ל כדקיי"ל ריש פרק החולץ [ניכמות לו ע"א] בר מתלת, והכי נראה מדברי הסמ"ג בסי' קס"ה בלאווין, ובסמ"ק סימן ע"ח, ע"ש.

אכן הרמב"ם בפ"ה מהלכות יסודי התורה [ה"ה] פסק ביחידוהו, אם היה מחוייב מיתה כשבע בן בכרי יתנו אותו להם, ואין מורין להן כן לכתחילה, ואם אינו חייב מיתה יהרגו כולם ואל ימסרו נפש אחת מישראל עכ"ל. ואם היה מפרש כדכתבינא היה קשה טובא למה פסק כר"ל לגבי ר' יוחנן וכר"ש לגבי ר' יהודא, וכן תמה עליו בהגהות [מיימוניות] [שם אות ו' וז"ל, (במיימוני) צריך עיון שפסק כר"ל לגבי ר' יוחנן דאמר אעפ"י שאינו חייב מיתה וכו'.

לידי עינויים שלא כפי הדין של נימוסיהם, וכאשר עשו בפסק זה שפסקו על הקהל, כי לפי דתיהם ונימוסיהם לא התחייבו הקהל למשפט, וכיון דראינו שעושים כפי רצונם שלא כדת איכא סכנה נפשות כשיעמידוהו למשפט. מה הדין האיש הלו, אם יש היתר להעמידו למשפט אם לאו.

תשובה, לחומר הענין צריכים אנו להאריך ולבאר ולבין הלכה זו בכל חלקיה. שנינו סוף פרק ח' דמסכת תרומות [משנה יב], וכן נשים שאמרו להם גוים תנו לנו אחת מכם ונטמאה, ואם לאו הרי אנו מטמאין את כולכם, יטמאו את כולם ואל יטמאו את נפש אחת מישראל. ובירושלמי לשם² [סוף פ"ח דמסכת תרומות] איתא [מהתוספתא ספ"ז וכדלקמן] הכי, סיעות בני אדם שהיו מהלכין בדרך ופגעו להם גוים, ואמרו תנה לנו אחד מכם ונהרוג אותו ואם לאו הרי אנו הורגים את כולכם, אפילו כולם נהרגים אינם מוסרין נפש אחת מישראל, יחדו להן אחד כגון שבע בן בכרי, ימסרו אותו ואל ייהרגו, אמר רשב"ל והוא שחייב מיתה כשבע בן בכרי, ור' יוחנן אמר אעפ"י שאינו חייב מיתה כשבע בן בכרי, עד כאן בירושלמי.

אבל בתוספתא סוף פרק ז' דתרומות [הכ"ג] והזכירו הסמ"ג בסי' [לאווין] קס"ה איתא הכי, סיעה של בני אדם שאמרו להם גוים תנה לנו אחד מכם ונהרגוהו ואם לאו הרי אנו הורגין את כולכם, יהרגו כולן ואל ימסרו נפש אחת מישראל, אבל אם יחדו להן כגון שיחידוהו לשבע בן בכרי יתנוהו להם ואל יהרגו. אמר ר' יהודא במה דברים אמורים שהוא מבפנים והן מבחוץ (פירש הסמ"ק צמי' ע"ח ממזמן לסכנה), אבל בזמן שהוא מבפנים והן מבפנים, הואיל והוא נהרג והן נהרגין יתנוהו להן ואל יהרגו כולן, וכן הוא אומר [שמואל ב, כ, כב] ותבא האשה אל כל העם בחכמתה וגו', אמרה להם הואיל והוא נהרג ואתם נהרגין תנוהו ואל תהרגו כולכם. ר"ש אומר כך אמרה להם כל המורד במלכות בית דוד חייב מיתה, ע"כ. ויש לעיין דהאי במה דברים אמורים אהיכא קאי, דאין לפרש כדמשמע לכאורה דקאי ארישא היכא דלא יחידוהו, וקאמר במה דברים אמורים דלא ימסרו להם בלא יחידוהו אלא כשהוא מבפנים והן מבחוץ וכו', דאם כן הא דקא מסיק דכשהוא והן מבפנים יתנוהו וכו' נמי בדלא יחידוהו קאמר, והא ודאי ליתא דאם כן מה יתנוהו להן דקאמר, הלא לא יחידוהו לשום אחד מהן. ותו דא"כ קשה מאי חזית דדמך סומקי טפי וכו'. ותו מאי ראייה איכא מקרא דותבא האשה וגו' דמייתי מיחידוהו ללא יחידוהו. אלא ודאי דהאי במה דברים אמורים לא קאי אלא איחידוהו, דבעינן

1. במשניות הגי': ימסרו להם במקום יטמאו את. 2. בגליון הש"ס שם מציינו לתשו' הב"ח כאו.

ועל כן נראה לפי ענ"ד דהיה קשה להרמב"ם להך פירוש דכתבינא, דאמאי לא קאמר במה דברים אמורים שהוא מבפנים והן מבחוץ אי נמי הוא מבחוץ והן מבפנים, דדוחק לומר דחדא מינייהו נקט וסמך אמאי דקאמר אבל בזמן שהוא והם מבפנים וכו', דמשמע דלא יתנוהו אלא דווקא כשכולם מבפנים לסכנה. אי נמי איכא למימר דר' יהודא רבותא נקט, דאפילו היכא דהוא מבפנים והן מבחוץ דהוא גברא כגברא קטילא הוא, אפילו הכי אל יתנוהו להם, ואין צ"ל כשהן מבפנים והוא מבחוץ דפשיטא דלא יתנו להם. כל זה היה נראה דוחק בעיני הרמב"ם, דלישנא דבמה דברים אמורים בדוכתא טובא משמע שהיה דוקא בהכי, וא"כ הו"ל לפרש במה דברים אמורים שהוא מבפנים והן מבחוץ אי נמי הוא מבחוץ והן מבפנים, אבל כו' כשבע בן בכרי וכו'. גם מדלא קאמר סתמא אבל אם יחדוהו להם, אלא קאמר נמי כגון שיחדוהו כשבע בן בכרי אלמא בעינן דומיא דשבע בן בכרי. ור"ש לא פליגי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא, דר' יהודא אתי לפרושי הא דקאמר תנא קמא כגון שבע בן בכרי, לאורווי הא אינו כגון שבע בן בכרי אפילו יחדוהו לא יתנוהו להם, במה דברים אמורים דלא יתנוהו אפילו יחדוהו שהוא מבפנים והן מבחוץ, ור"ש נמי קאמר הא דנקט כגון שבע בן בכרי לאורווי אתא, דאפילו יחדוהו והוא והן מבפנים אפ"ה לא יתנוהו להם, אלא א"כ חייב מיתה בדין דומיא דשבע בן בכרי, דכל המורד במלכות בית דוד חייב מיתה, דהשתא ר' יהודא ודאי נמי ס"ל דבעינן דוקא שיהא חייב מיתה כר"ש, ומה דלא פירש ר"ש קא מפרש ר"ש, ומאי דלא פירש ר"ש קא מפרש ר"ש, ותרווייהו סבירא להו דבעינן דומיא דשבע בן בכרי מכל צד דיחדוהו וחייב מיתה והוא מבפנים והן מבפנים.

והשתא ניחא דלא נקט ר"י בהך במה דברים אמורים ג"כ הוא מבחוץ והן מבפנים, משום דמיירי במחוייב מיתה כשבע בן בכרי, ודווקא כשהן מבחוץ לסכנה התם הוא דאל יתנוהו להן אעפ"י שהוא מבפנים, אבל כשהן מבפנים לסכנה אעפ"י שהוא מבחוץ לסכנה ימסרוהו להן מאחר שמחוייב מיתה ויחדוהו להן, ולא אמרינן יהרג ואל יעבור מטעמא דמאי חזית דדמך סומקי טפי וכו' אלא א"כ דאינו מחוייב מיתה, כעובדא דההוא גברא דפרק בן סורר ומורה [סנהדרין עד ע"א] דא"ל לדבא מרי דוראי וכו', אבל במחוייב אעפ"י שהוא מבחוץ לסכנה, מ"מ מאחר דאיהו גרם לנפשיה על ידי מעשיו שנתחייב מיתה בדיניהם אין אומרים בזה מה

חזית וכו', דאדרכא [ד]אמרינן דדמא דהאי סומקא טפי דהרי לא עשה מעשה שיהיה מחוייב מיתה כל עיקר³.

והשתא לפי זה כיון דר"י ור"ש תרווייהו ס"ל דלא ימסרוהו להם אלא א"כ דחייב מיתה כשבע בן בכרי, השתא ודאי הלכתא כר"ל דמסייע ליה הני תנאי, ולית הלכתא כר' יוחנן בהא כיון דתנאי פליגי עלייהו. ואע"ג דאיכא לפידושא כפירוש קמא, דר' יהודא פליג עליה דר"ש וס"ל כר' יוחנן דאפילו אינו חייב מיתה נמי ימסרוהו להם, מ"מ כיון דאינו מפורש בהדיא דר' יהודא הכי ס"ל, ואשכחן מפורש דר"ש קאמר להדיא דבעינן מחוייב מיתה, ואיכא למימר דר"ש לאוסופי אתא אדר"י ולא לאיפלוגי עליה, ור"י נמי מודה לר"ש דמחוייב מיתה בעינן, הלכך פסק הרמב"ם כר"ל, דבהכי נמי התיישב הא דלא נקט ר"י בהך במה דברים אמורים ג"כ הוא מבחוץ והן מבפנים וכדפרישית. ולא קשה למאי דפרישית להרמב"ם ממאי דכתב הסמ"ק בסי' ע"ח אההיא דיחדוהו וז"ל, נראה דמיירי שהוא בסכנה עמהם אבל אם הוא חוץ לסכנה אין מוסרין אותו. דלא כתב הסמ"ק הכי אלא לפי שיטתו דס"ל הלכה כר' יוחנן דאפילו באינו מחוייב מיתה ימסרו להם אם יחדוהו, ולדידיה ודאי אין מוסרין אותו אלא א"כ הוא והם מבפנים, משום דמוטב שיהרוג הוא לבדו ואל יהרגוהו כולם, ולפי זה וודאי צריך לומר דר"י סבר דקאמר במה דברים אמורים שהוא מבפנים והן מבחוץ חדא מינייהו נקט, אי נמי רבותא נקט כדפרישית לעיל. אבל להרמב"ם דפסק כר"ל דדוקא במחוייב מיתה, לדידיה ודאי אפילו הוא מבחוץ לסכנה נמי מוסרין אותו כיון שהן מבפנים לסכנה כדפרישית.

ולמאי דפרישית התיישב נמי השגה שהשיג הרמ"ך [בהגהות הרמ"ך שם] אדברי הרמב"ם כאשר העתיק בכסף משנה [שם] וז"ל, אעפ"י שנמצא בתוספתא כדבריו לא ידענו טעמא מאי, דהא מסיק בגמרא [סנהדרין שם] דמשום הכי אמרינן בשפיכות דמים יהרג ואל יעבור, דסברא הוא דמאי חזית דדמא דידך סומקא טפי, והכא ליכא למימר האי סברא דהא יהרגו כולם והוא עצמו, ומוטב שיהרוג הוא עצמו ואל יהרגו כולם, עכ"ד. ולכאורה משמע דתשובתו זאת אהיכא דלא יחדוהו קאי, וכך הבין בכסף משנה והשיב עליו. ולפענ"ד הדבר ברור דלא היתה תשובת הרמ"ך אלא אהיכא דיתדוהו ואינו מחוייב מיתה, ועל זה השיב דאעפ"י שנמצא בתוספתא כדבריו, ורצונו לומר דר"ש שבתוספתא קאמר הכא דדומיא דשבע בן בכרי דחייב מיתה בדינא בעינן, דכל

הכוונה חוץ לסכנה כדברי הסמ"ק, וכתב דלא נתיישבה דעת הרמב"ם כדברי רבינו, ואין מקום לדחות דברי ר"י כירושלמי ע"ש.

3. בחזו"א סנהדרין סימן כה בסופו האריך לחלוק אדברי רבינו כאן וכשהוא מחוץ לסכנה מוסרין אותו ביחדוהו, וס"ל דאין מוסרין אותו כשהוא מחוץ לסכנה, וכן פליג אביאור רבינו דחוק

לוי דאפילו ממדת חסידות ליכא כיון דחייב מיתה, וכדעובדא דשבע בן בכרי דלא היו נמנעין מלהורגו אף למידת חסידות, והשיב לו אליהו ז"ל וזו משנת חסידים היא, כלומר דמוטב היה שיהיה דבר נעשה ע"י אחר ולא ע"י ר' יהושע בן לוי, והכי מסיק להדיא בבראשית רבה סוף פרק צ"ד [אות ט]. כך נראה לפענ"ד ליישב דעת מהר"ם בראייה זו.

העולה מדברינו, שהפסק שפסק הרמב"ם כר"ל אית ליה מסמירות נטועים ויתידות קבועים. וכן פסק באגודה פ"ח דתרומות, וכן נראה מדברי מהר"ם איסרלש שהביא שני הסברות בהגהתו, וכתב סברת הרמב"ם באחרונה נראה דהכי נקטינן לחומרא, וע"ש ביו"ד בסימן קנ"ז נס"א ברמ"א.

ומעתה נבא לנדון דידן, והוא כי נראה מבואר כי כל מה שמבקשים המעלילים מן הקהל, כשמיחדים לפלוני ואומרים תן לנו אותו ונעשה בו כך וכך או אתם תכנסו לעונש זה תחתיו, בין שאתה שאלה היא שאלת הריגה בין שאלת ייסורים ועונשים שאינה של מיתה, או שאלת ממון בלבדה, הנה אם אותו יהודי חייב בכך ע"י מעשיו שעשה כנגד הגוים, יכולין למסור אותו בידי גוים וכסברת הרמב"ם אליבא דר"ל, דמאחר דאיהו גרם לנפשיה ע"י מעשיו אין אנו נתפסין עליו. וא"כ בנדון דידן נמי, אם היהודי שהוא שמש הקהל קיבל לירו הכיס בפני הגוים, בין שקיבל אותו מיד היהודי עצמו שהיה הכיס שלו, בין שקיבל אותו ע"י אחר אין חילוק, בכל ענין ודאי אמרינן מאחר דאיהו גרם לנפשיה לקבל הכיס בפני הגוים מאותו היהודי שנתעללו עליו, ולא חשש שמא גם עליו יעלילו, א"כ הוא גופיה מסר עצמו לסכנה זו שיגזרו עליו שיעמוד למשפט בדיניהם על דבר הכיס שקיבל, ולכן רשאינן אנחנו למסור אותו בדיניהם למשפט. ואעפ"י דאיכא ספק סכנת נפשות, דכיון שיחודוהו והוא חייב כך בדיניהם ואין אנחנו חייבים בדמיו אלא דמו בראשו דגרם לנפשיה.

ואעפ"י דהרמב"ם כתב דאין מוריין כך לכתחילה, נראה דאין זה אלא דווקא כששואלין בפירוש להרגו, וכעובדא דר' יהושע בן לוי דא"ל אליהו דלאו משנת חסידים היא, דפירושו להרמב"ם דמוטב היה שיהיה ע"י אחר ולא ע"י ר' יהושע בן לוי כדפרישית. וטעמו לומר דכיון דר' יהושע בן לוי בעל הוראה היה הנה כשעושה כן הרי הוא מורה כך לעשות לכתחילה, דממנו ילמדו לעשות כן, אבל אם היה ע"י אחר לא היו לומדין ממנו להורות כך לעשות

המורד במלכות בית דוד חייב מיתה, לא ידענא טעמא מאי וכו'. ואין ספק דנעלם היה אז מהרמ"ך הירושלמי, שהלא תשובתו זאת היא סברת ר' יוחנן דקאמר אפילו שאינו חייב מיתה משום דכל שהוא והן נהרגין מוטב שיהרוג הוא עצמו ואל יהרגו כולם, אבל לר"ל אסור למסרו אלא א"כ חייב מיתה, אפילו הוא והן נהרגין אסור. ולא קשיא טעמא מאי, דהלא עיקר הטעם במאי דקאמר מאי חזית דדמך סומקא טפי וכו' אינו אלא כדפרישית, דכיון דנעשה עבירה וגם ישראל נהרג מוטב שתהא נהרג אתה ולא תהא נעשה עבירה, דאל"כ מאי קאמר מאי חזית דדמך סומקא טפי וכו' אדרבה היא הנותנת דמכח מאי חזית אמרינן חייך קודמין, וכדדריש ר"ע בפרק איזהו נשך [ב"מ סב ע"א] אקיתון של מים דאם שניהם ישתו שניהם ימותו, אמרינן מאי חזית דחייך קודמין, אלא בע"כ דעיקר הטעם הוא כיון שיש כאן ישראל נהרג והמצוה בטלה, למה ייטב בעיני המקום שתעבור על מצוה למה יהא דמך חביב עליו יותר מדמו של זה, וע"כ כולם יהו נהרגין ולא תתבטל המצוה, אבל היכא דמחויב מיתה דאיהו גרם לנפשיה, דמו בראשו, ואין אנו נתפסין בדמיו, ומותר למסרו ואין אני קורא בזה דלא תתבטל המצוה, דאיהו גופיה קא בטיל ליה מצוה זו ע"י מעשיו שגרם מיתה לעצמו⁴.

ובהנהגות מיימוניות נשם אות הן נראה דמהר"ם הביא ראייה לפסק הרמב"ם דהלכה כר"ל מעובדא דאיתא בירושלמי (תרומוט שסו), עולא בן קשב תבעתיה מלכותא, ערק ואזיל ליה ללוד לגביה ר' יהושע בן לוי, אתון ואקפין מדינתא, אמרין להון אין לית אתון יהבין ליה לן אנן מחרבין מדינתא, סליק גביה ר' יהושע בן לוי ופייסו ויהיביה ליה, והנה אליהו ז"ל יליף מתגלי עליו ולא איתגלי, וצום כמה יומין ואיתגלי עליו, אמר לו ולמסורות אני נגלה, א"ל ולא משנה עשיתי, א"ל וזו משנת חסידים היא, עכ"ד. וצריך לי עיון מאי ראייה מביא מכאן, דאפשר דהך עובדא הוה בדלא מחויב מיתה ואפ"ה מסרוהו ליה ר' יהושע בן לוי דס"ל כר"י. וצריך לומר דמהר"ם דייק דאי איתא דלא הוה חייב מיתה, מאי קאמר ר' יהושע בן לוי ולא משנה עשיתי, הא וודאי דסבירא ליה אליהו דמשנתינו לא קאמר אלא בדחייב מיתה, ואפילו את"ל דקס"ד דר' יהושע בן לוי דאליהו נמי ס"ל דמשנתינו אף בדאינו חייב מיתה, מ"מ ודאי לאו משנת חסידים היא למסורו כיון דאינו חייב מיתה, ותשובתו בצידה פשוט הוא, ומאי קס"ד דר' יהושע בן לוי בקושיא זו דקאמר ולא משנה עשיתי, אלא וודאי בעל כרחך צריך לומר דהך עובדא הוה נמי דהיה חייב מיתה, ולהכי קס"ד דר' יהושע בן

לא נראה, ע"ש טעמו. 5. בתור"א הנ"ל כתב אדברי רבינו אלו דהם תמוהים.

4. וכן ביאר הב"ח ביו"ד סי' קנו (הובא לקמן) סברת ר"ל, אמנם בתור"א סנהדרין שם מבאר סברת ר"ל בטעם אחר וכתב דדברי הב"ח

תסגיר וכו', דקשה טובא מה ענין לא תסגיר להכא, אלא שתי תשובות נפרדות קאמר⁶. חדא, דשמא דעת נבוכדנאצר איננו אלא להרגו ואין דוחין נפש מפני נפש, ועל כן פירש אין מורין כך לכתחילה. ותו דאפילו את"ל דאין דעת נבוכדנאצר כי אם לחבשיני בבית האסורים להיות לו עבד עולם, מ"מ מאחר שאתם עוברים על לא תסגיר אין לכם למוסרני בידו. וסנהדרי גדולה השיבו לו דאעפ"י שדעתו להמיתך אין אנו נתפסים, מאחר שאתה חייב מיתה בדיניה דנבוכדנאצר וכמעשה דשבע בן בכרי, אלא דמ"מ לא היינו מורין כן לכתחילה מאחר שאין אתה חייב מיתה בדין תורה, אבל מאחר שלא נודע דעתו להמיתך אם לאו וכאשר אמרת אתה בעצמך, אין אנחנו עוברין גם על משנת חסידים מאחר שאתה גרמת לעצמך שעברת על גזירותיו דמך בראשך. אבל עובדא דר' יהושע בן לוי דהוה בעי מלכותיה למקטליה, וכדאייתא להדיא בבראשית רבה פרשה צ"ד, דקאמר איטפל ליה ר' יהושע בן לוי ופייסיה, ואמר לה מוטב דליקטול ההוא גברא ולא לענשיה ציבורא על ידו, לפיכך לא היתה משנת חסידים אעפ"י שהוא חייב מיתה בדיניה כיון דלא הוה חייב מיתה בדין תורה.

נמצא לפי זה ג' חלוקים הם⁷: אחד, אם חייב מיתה בדבר תורה כשבע בן בכרי שרי לכתחילה. (ג) אם אינו חייב מיתה בדבר תורה אלא בדיניהם ושאלוהו להורגו, לאו משנת חסידים היא ואין מורין כך לכתחילה. (א) אם שאלוהו בסתם שימסרוהו להם ולא נודע דעתם אם להרגו אם לאו, אם בדיניהם שימסרו להם, יכולין למוסרו להן ומורין כך לכתחילה.

והשתא לפי"ז בנדון דידן שאין תובעים את השמש מן הקהל כדי להמיתו, כי אם שימסרוהו להן שיעמוד למשפט, הנה מאחר שהוא גרם לנפשיה בקבלתו הכיס שיתבעוהו לדין, אין אנו עוברין על משנת חסידים אם נזקיקהו בפיוסים ובדברים דלא לענשו ציבורא על ידו, ואפילו לא אתפייס יכולין למוסרו בידם לעמוד לפנייהם למשפט, ואין בזה שום ענין עון אשר חטא. ותו נראה דדין זה שכתב הרמב"ם דאין מורין כן לכתחילה חדוש הוא, דהלא פשט הלשון דקאמר ולא משנת חסידים היא, אינו אלא לומר דודאי דינא הכי ומורין לה ביה מדרשא, אלא דמדת חסידות הוא שלא יהא נעשה על ידו אלא ע"י אחר

לכתחילה. דאיכא למימר דדוקא התם דשאלוהו להרגו בפירוש הוא דאין מורין כן, אבל בסתם שאלה דאפשר דלא באו להרגו. ובנדון דידן דאפשר שדעת השרים לברר וללבן האמת, ועל כן גזרו על היהודי שקיבל הכיס לבא למשפט, כדי לבדוק את היהודי בשאלותיהם ולחקור אותו אם יכולין לתפוס אותו בשום דיבור, אי נמי שדעת השרים הוא כי בזאת יבחן הדבר, כי אם היהודי חייב לא יבא למשפט פן יאשם, ואם זכאי הוא לא יירא לבו ויבא למשפט, ולפי זה כיון דליכא ודאי שאלת הריגה שפיר יכולין למוסרו ואין עובר בזה אמשנת חסידים.

וראייה ברורה לזה, מהא דאייתא בבראשית רבה פרשה צ"ד [שם] תני בשעה שעלה נבוכדנאצר לכבוש את יהויקים עלה וישב בדפני של אנטיוכיא, ירדה סנהדרי גדולה לקראתו, אמרו לו הגיע זמנו של בית הזה ליחרב, אמר להם לאו אלא מלך יהויקים מרד בי תנו אותו לי ואני אלך, אתון ואמרן ליהויקים נבוכדנאצר בעי לך, אמר להו וכך עושין דוחין נפש מפני נפש, לא כן כתיב [דברים כג, טז] לא תסגיר עבד אל אדוניו, א"ל לא כך עשה זקינך לשבע בן בכרי, [הדא הוא דכתיב] הנה ראשו מושלך אליך בעד החומה, כיון שלא שמע להן עמדו ונטלוהו ושלשלו אותו ופייסיה, ע"כ. דיש להקשות וכי אפשר דסנהדרי גדולה יעברו אהא דקאמר אליהו ז"ל לר' יהושע בן לוי וכי משנת חסידים היא, דאעפ"י דר' יהושע בן לוי הוה בתרא, מ"מ לא נעלם מסנהדרי גדולה הך סברא. ותו קשה טובא אמאי לא השיב ר' יהושע בן לוי לאליהו אנא קא סמכינא אסנהדרי גדולה דקא עבדי נמי הכא ליהויקים, הניחא בעובדא דשבע בן בכרי גופיה דכיון דהוה חייב מיתה בדין תורה, כדקאמר כל המורד במלכות בית דוד חייב מיתה, שפיר מורין כן לכתחילה, אבל עובדא דר' יהושע בן לוי דלא היה חייב מיתה בדין תורה אלא בדיניהם דמלכותא, ודמי לעובדא דיהויקים עם נבוכדנאצר, קשיא ודאי מאי שנא הכא דקא עבדי סנהדרי גדולה הכי לכתחילה, ומאי שנא בעובדא דר' יהושע בן לוי דקאמר לאו משנת חסידים היא.

ומה שנראה לפי ענ"ד הוא, דסנהדרי גדולה לא הוה ידעו בבירור דנבוכדנאצר קבעי ליה ליהויקים למיקטליה, דשמא לא קבעיה ליה אלא לחבשו בבית האסורים, והשתא מתיישב הא דהשיב יהויקים וכך עושים וכו', לא כן כתיב לא

דעתו, לא השיג עליו, (משמע שלא היה לפניו תשובה זו). ובט"ז שם סק"ז פסק כהב"ח, ובשיירי כנה"ג שם הגב"י אות זו הקשה על הב"ח ומיישבו, עיי"ש דבריו בארוכה, וכן הכיאו להב"ח בכרכי יוסף כאן בס"י קנז, ועוד הביא לדברי הב"ח כאן בשו"ת זרע אמת יו"ד סי' נא בסופו.

6. וכן פירש בעץ יוסף שם בשם יפה תואר. 7. ובב"ח יו"ד סימן קנז בסוף הסימן כתב כדבריו שבכאן, ומציין שם לדברי התשובה כאן שמאריך כביאור דברי הרמב"ם דפסק כר"ל, ובשלושה חילוקים להלכה. ובש"ך שם ס"ק טו כתב אדברי הב"ח שם שהיה נראה לו שאין דבריו מוכרחים ולפי שהרחיק עדותו וכתב שבתשובה ביד

לאו נהרוג כולכם, אלא ואם לאו נהרוג אותך נמי שרי למוסרו להם.

כלל העולה בנדון דידן, דאם השמש קבל הכיס בפני הגויים, איהו גרם לנפשיה דחייב לעמוד לדין במשפטיהם ויכולין למסרו להם, אבל אם לא קבל השמש אלא איש אחר קבלו, אסור לנו כלל לפייס לשמש ולהזקיקו לבא למשפט, מאחר דלא גרם מידי לנפשיה דלהוי מתחייב לעמוד בפניהם למשפט.

הנראה לפענ"ד כתבתי וחתמתי שמי הקטן **יואל**, א' ח' למב"י ש"פ לפ"ק פה ק"ק קראקא



שאלה מד

ראובן חייב לסוחר כמה אלפים זהובים וכרח, והסוחר בא בכחב של המושל ואייבר"ו שיעשה לו הקהל דין, והוכרחו לעשות לו דין שלא בפני ראובן שקורין כריניהם בנאציא"ה. ואח"כ תבע הסוחר לראשי הקהל בפני המושל באמרו שהבריחוהו, והעמיד עדות גוים שהיה ראובן בבית הכנסת לאחר בנאציא"ה, ופסק המושל שראשי הקהל מחוייבים להעמיד את ראובן למשפט, וקבע להם זמן ושאם יעברו על זה חייבים לשלם כל החוב וכל ההוצאות והזיקות שיגיעו לסוחר. ועוד ידוע דראובן כשנתן השטר חוב לסוחר, ואמר המושל שלא יחזיקו הראשים ביניהם הריקים והגולנים (אדר שע"ח) [מזוייפי שמרי חובות], ויכול להגיע מזה הזק לרבים באמרם שהיהודים פסלנים ומזוייפים שמרות. ועתה באו הראשים ותפסו את ראובן ורעתם להעמידו לפני המושל כאשר גזר עליהם ולפטור את עצמם, וראובן טוען שאין ידו משגת לפרוע כל חובותיו ונמצא שכשיעמידוהו לפני המושל יצא דינו שיהא נתפס בתפיסות, ואסור לישראל להציל את עצמו בגופו של חבירו. והראשים טוענים עכ"פ יש תחת ירך לפרוע לסוחר זה, תסלק אותנו מידו ואח"כ תלך ותברח עצמך משאר חובות של גוים, ועוד טענו הלא אין כאן סכנת נפשות כי אם חבישה בבית האסורים, ועוד אם תהיה בתפיסה כל ישראל יפדוך, עד כאן תורף טענותיהם.

תשובה, הדין עם הקהל מכמה טעמים, דכיון דאפילו בדיני נפשות אם יחדוהו ואמרו תן לנו פלוני

כדפרישית, וכיון דחידוש הוא הבו דלא לוסף עליה, דדוקא בבועו למקטליה בוודאי, אבל באומרין תן לנו אותו ואיכא ספיקא דלמא אין דעתם אלא לחבשו בבית האסורים, מורין כן אף לכתחילה. והכי משמע מדברי מהר"מ איסרלש [שם] בסימן קנ"ז, דלא כתב בהג"ה כסברת המחמיר שאין מורין כן לכתחילה, אלמא דלא ס"ל כהרמב"ם להחמיר אף בהא, והדין עמו וכדכתבינא.

ואעפ"י דבנדון דידן כבר ברח השמש ונמלט, דהשתא הוה איהו בחוץ לסכנה וכל הקהל מבפנים לסכנה, והסמ"ק פסק דבענין זה אסור למוסרו, הנה כבר כתבנו [לעיל ריש התשובה ד"ה והשתא לפי זה] דאין זה צודק אלא לסברת ר' יוחנן, דסבר אפילו אינו חייב מיתה ימסרוהו להם כיון דיחדוהו, דהשתא לפי סברתו צ"ל דאין היתר זה אלא מטעמו דאם לא ימסרוהו יהיו הוא והן נהרגין, דאלי"כ קשה מהא דרבא דקאמר מאי חזית וכו', ומאי שנא הרגו בידים ומאי שנא ממה שמסרו לרוצח להרגו, אלא בע"כ שאני הכא כיון דעכ"פ גם הוא יהיה נהרג, הלכך מוטב שיהא הוא נהרג לבדו משיהיה הוא והם נהרגין. ⁸ אבל לר"ל דאסור למסרו אלא א"כ מחוייב מיתה לדידיה, אפילו אותו פלוני מבחוץ לסכנה ואומר ליהודים תנו אותו פלוני שהוא נטמן ביניכם ואם לא נהרוג אתכם, אם אותו פלוני חייב מיתה מותר למוסרו להריגה ולא ייהרג הוא שאינו חייב מיתה, ור' יוחנן ודאי נמי מודה בהא.

והא דתניא בירושלמי [שם] דאמרי נהרוג כולכם, לא תני לה משום סיפא היכא דחייב מיתה, דהתם ודאי לא היה צריך דקאמר כולכם, דאפילו בדלא אמר אלא ואם לאו נהרוג אותך נמי מותר למוסרו להם לדיש לקיש, אלא תני לה כולכם משום רבותא דרישא בלא יחדוהו, דאפילו כולן נהרגין לא ימסרו נפש אחת מישראל. ולפיכך לא הזכיר הרב מהר"מ איסרלש [שם] כשכתב סברא זו אליבא דהרמב"ם דמחמיר, דמייירי כשאמרו ואם לאו נהרוג כולכם, דפשיטא ליה דאפילו בדאמר ואם לאו נהרוג אותך בלבד, ימסרוהו להם בדחייב מיתה. איברא דקשה דבסברא הראשונה [דהרמ"א שם] אליבא דמאן דפסק כר' יוחנן הו"ל לבאר דלא שרי למוסרו אלא א"כ בדאמר ואם לאו נהרוג כולכם. אלא דישי ליישב דכיון דס"ל העיקר כסברת רמב"ם דמחמיר, לפיכך כתב בסברא הראשונה בסתם, כי היכי דעלה קאי ואמר דישי אומרים דאפילו בכה"ג אין למוסרו אלא א"כ חייב מיתה כשבע בן בכרי, לאורויי דבחייב מיתה אפילו בדלא אמר ואם

רכינו לעיל דאם יבוא לדין קרוב הדבר שלא יבוא לידי נפשות. ועוד כתב בחזו"א אם לא ימסרו ירגיו, ויבוא לידי סכנת נפשות טפי.

8. החזו"א בסנהדרין שם כתב דאף דפליג אדברי רכינו וס"ל במחוץ לסכנה דאין מוסרין אותו אף ביחדוהו, מ"מ דינו אמת מהטעם שנקט

עדין לא נחשבו דברי רבי' פ"ד מה' ע"ז ה"ב, שסחם דפאח נכית אסורה, ודברי ב"מ אונס מחשבות זבא.

סנהדרין ק"ב א' כיון דעייבא ונפקא כלבושא דמוא, משמע דלגזו כלנדיקוס מותרים דלא קרינן זבו וחת כל אשר זבו דבטלון לבג גוף, ואף שכן צעיר הוה כחזן לעיר דגופו של אדם חולק רשות לעלמו, ומיכו נראה דוקא כשכחא לבוש זבן בשעת גמ"ד, דהא לא מצעי לי לבשו דתלי בסוכתא, והא דמצעי לי צפאח נכית עפי משום שפאח נכית השיבא עפי גוף בשעה שכיחא קלושה בראש, ורבי' לא הביח דין לבוש לדיקוס, ואפשר דכיון דבגמי לא הזכירוהו אלא דרך אגב ש"מ דסתמא אינן בכלל נכסי לדיקוס שנחובה, לא הולרך גם רבי' לפרש, וכן פאח נכית שהזכיר סתמא מתפרש שחיבה לבושה זבא, דהא לבושה זבן גופה היא, דלא גריעת משאר בגדים שעליה, ומיכו סוגיא דערבין ז"ע דמשמע דלא קשיא לי אלא הא דרב, הלא אף אי לענין איסור מה און נוי שבגופה נאשרין, מ"מ פאח נכית שצראשה מותרת כמו כל לבושין של לדיקוס שמתירוס, וי"ל דלון ה"ב אלא צעי לאוכוחי כן גם מהא דרב, וכי צ"י שם דנוי שאינן מחוברין בשעה מיתה אינן נאשרין, ובג"מ שם תמה הא הויח צעיה דלא אישפעטא, ואינו מוזן נכי דבעיביא מספקא לן שאינן בכלל נכסים, אבל לענין מה ודאי אינן נאשר רק המחובר בשעה מיתה וסתמא נתפשים כמתכריכין, אבל תלי בסוכתא ודאי מותר שאינן בכלל מתכריכין, עד שיתפסו כיוצאים, ואף עכשיו שצ"ב מותרים, וכמ"כ דר"מ שם, ובפ"מ"ב העכשיו שצ"ב ג"כ מותרים, כשאר לבושים.

סימן כה

י"ד' תרומת פ"ח כ"ד סיעה בני אדם כ"י אפי' כולן נהרגין לא ימסרו נפש אחת מישראל יהוה לכן אחד כגון שצ"ב בן בכרי כ"י, אר"ל והוא שיהא חייב מיתה כשצ"ב ור"י אמר אפי' שח"מ מיתה כשצ"ב, נראה דהא דאמר ר"ל והוא שיהא חייב און פירושו שיהא חייב בדיני החורה, דא"כ חייבין כל ישראל למוסרו לקיים צו דין החורה, ואפי' אם אינו חייב מיתה מחמת חייבי מיתה צ"ד שבחורה, אלא חייב מיתה מחמת מורד במלכות נמי חייבין כולם למוסרו, וא"כ אם אמרו תנו לנו אחד ונהרגו ויש צייניהם אחד שנגמר דיו ומיתה צ"ב של ישראל, או שדנו המתך להריגה, מוסרין את זה שנגמר דיו, אפי' לא יתדוהו וע"כ צריחה צ"אנו חייב מיתה בדיני ישראל, אלא ר"ל סבר דדוקא שזכ שמיחדין אוחו חייב מיתה אליהן ונמלא שזכ שמיחדין אוחו הוא כרודף שטיי זה שהוא נמלט צחוקן יברגו את כולן, ואף שאין צו דין רודף מן הדין כיון שטענה להליל את נפשו מ"מ און חייבין כולם לחסור נפשם כיון שהוא הגורם ומותרין למוסרו, אבל אם און להם זיקה לשום אחד מהן רק צעירות לבם הראו על אחד מהן יברגו כולם ואל ימסרוהו להריגה אפי' דהשחא הוא הגורם להריגה כולם מ"מ כיון דנעשה כדבר צמקרה לא מקרי רודף, ור"י סבר דבחר השחא אוליגן ועכשו הוא הגורם להריגה כולם, אפי' ראיתו צ"מ יו"ד סי' קנ"ז שפי' כן, אבל טעם שכתב ב"מ לא נראה.

י"ד' עובדא דרבי' אפי' לר"ל כיון דעולא צ"ק נתחייב לכן מיתה, והא דא"ל אליהו ז"ל שאין זו משנת חסידים ר"ל שאין להצ"ח מחמת דבר זבא לחסידיו ואם חדמן לחסיד דבר זבא צריך להפלתל שילובו ד' ותפלתו ודאי תקובל וכעין דעבר ר"מ ע"ז ח' צ' דבשי רחמי עלי' ואח"י, והדבר מפורש בגמ' מכות י"א א' דהבוא גזרה כ"י ולא אשחתי כ"י, אח"כ מפורש בגמ' צ"ב ס"ב ס"ב איבני לי מלחא מחשבדא ע"י אחרונה ולא על דרך.

י"ד' ראו לנו לפסוק כר"י, אבל רבי' פ"ה מה' יס"ה ה"ב פסק כר"ל ובבבג"מ יו"ד סי' קנ"ז סקנ"ז כחז דפסקא

כר"ל משום עובדא דרבי' וסיים בג"מ, ולא אחרת כוננו ז"ל מה ענין הא דרבי' להא דר"ל

ע"ד כחז רבי' דאפי' חייב מיתה מ"מ און מורין כן, ונראה שזכ נלמד מהא דמבאר צ"ד שאין זה משנת חסידים, אבל אין מורין כן הוא ענין אחר.

והר"ש פ"ה דתרומת הביח את הירי ולא פי' כלום וסתומת הדברים דהלכה כר"י, והר"ן פי' יוכי"פ כחז בהדיא כר"י דאם יחדו אחד מוסרין, וכי דגם צעשים כן, ובג"מ לא שייך נתחייבה והיונו כר"י, וכן בבבב"מ תמה על הר"מ למח פסק כר"ל והרמ"א הביח דעת החולקים בסתם ודעת הר"מ בשם י"א, ובב"מ כי דעת הרמ"א נראה כהר"מ מדכתבו צלחוריה והמורה.

תנ"א בחוספי פ"ז דתרומת אר"י צ"א צומן שהוא מצפנים והם מצחון אבל צומן שהוא מצפנים והם מצפנים הואיל והוא כ"י, וקאי איחדו דאפי' ביחדו און מוסרין אלא א"כ אינו יכול להליל עצמו אבל אם יכול להליל עצמו און מוסרין אוחו והוא מפורש בפ"מ שמואל צ' כי צ"ב וצ"מ סנהדרין ע"כ צ' ד"ה י"א, ו"ל צ"א שחיבה משנה מוקדמת דלון מוסרין אפי' ביחדו, [ובגליון יד אברהם העתיק החוס' ולא פירשה ונתן מקום לעשות דקאי בלא יחדו ח"א אלא קאי ביחדו].

י"ש נתי' ב"אחד רואה חן הולך להרוג אנשים רבים ויכול להעשותו ל"ד אחר ויברר רק אחד שצ"ד אחר, ואלו שצ"ד זה יגלו, ואם לא יעשה כלום יברגו הרבים והאחד ישאר צחיים, ואפשר דלא דמי לתוסריס אחד להריגה דהתם המסירה היא פעולה האכזרית של הריגה נפש ובפעולת זה ליכא הלל אחרים עכ"כ של הפעולה אלא במקרה גרם עכשו הלל לאחרים גם הלל האחרים קשור במה שמוסרין להריגה נפש מישראל, אבל הטענה כחן מלך זה ל"ד אחר היא צעיקרה פעולת הללה, ואינה קשורה כלל בהריגת היחיד שצ"ד אחר, רק עכשו במקרה נמלא צ"ד אחר נפש מישראל ואחרי שצ"ד זה יברגו נפשות רבות, וזכר אחד, אפשר דיש לנו להשחול למעט אצדא ישראל בכל מאי דאפשר, והלא טליונים ופסוס נהרגו שצ"ד להליל את ישראל כמ"כ רש"י תענית י"ח צ' ד"ה בלודקין, ואמרו שאין כל צ"ר יכולה לעמוד בנתיחתן, מיהו הכא גרע דבורג צידים, ולא מלינו אלא דמוסרין אבל להרוג צידים אפשר דאין הורגין והא דברגו שצ"ב דמורד במלכות היכ ומיכו ז"ע בחוס'.

י"ז בגליון יד אברהם שם דדוקא אם יברגו כולם צ"א מוסרין אוחו אבל אם יהיה לו חיי שעה און מוסרין אוחו תמה אלא כל שהוא וחס לפוים למות עכשו מוסרין אוחו כיון שיחזרהו.

י"ח הביח שם התפ"מ הגורל אפשר למסור את היחיד כמו שמלינו ציונה ובצ"ו שאלו יבמות ע"מ, תמה דא"כ למה חני בחוספי וצ"ד יברגו כולם ואל ימסרו ה"ל למיתני ופי' גורל וימסרו את זה שי"א בגורל ויונה הגורל גרם להם לדעת שאל מן הרעש ויונה אמר להם צעלמו להטיל אוחו לים והביח דבני שאל ע"פ נבואה עשה דוד אבל סתם בני אדם און להם רשות להכריע ע"פ גורל מיהו אם הסכימו כולם להטיל גורל חכ שגפ"ל עליו הגורל מוסר עצמו שפיר דמי שברי היחיד רשאי למסור עצמו כדי להליל את כולם כמו שמלינו בברונו לוד כמ"כ לעיל.

אח"י כוחבי השגחי תשובה ב"מ ושם בסי' מ"ג היכ הבידון שבעליו על יהודי אחד [כנראה חשדוהו שלקח פסל שלהם] ובשבוזילוכו מסר כיסו לישראל אחד, ואחר שברגו את הנחשד שלהם, חזרו לחפש את זה שקיבל את הכיס שחשדו שהפסל היכ צכים והפחידו את ראשי הקהל שאלם לא ימסרוהו יקחו את ראשי הקהל לענשם תחתיו.

י"ח שם פי' הא דחניא צהוס' אר"י צ"א שהוא מצפנים והם מצחון, ר"ל הא דלון מוסרין צחידי מיתה הוא כשאינן כסכנה, אבל כשהם צכנה ויחדו והוא חייב מיתה מוסרין אוחו, וכחז דלא נקט ר"י כשהוא מצחון והם נבפנים דכ"ג נמי מוסרין כיון דבוא חייב מיתה בדיניהם ומעשיו גרמו לו, ור"ש דאמר דאמרה כעטס דבוא חייב מיתה משום מורד צנלכות צ"ד אינו חולק

א"ה. סי' כ"ח היה בסדר ליקוטים ופזאחי לנכון לצרפו לסדר סנהדרין.

חולק, אלא ר"י ור"ש תרויבו מפרשין דברי ח"ק, וכחצ דיש לדהות דברי ר"י צדרי משום דר"י ור"ש צדרי ס"ל כר"ל, ואם צדרי לומר דר"ש ס"ל דלא מהני יחדו אם אינו חייב מיתה כדי ללמוד דדוקא חייב מיתה צדינו ההורה כשצ"ב דמדר במלבי"ם, ומה ענין חייב צדינוסם כאן, וכן מש"כ דאף אם זה שיחזוכו יוכל להמלט רשאין למסרו דלמו בראשו, הנזכר מאד והרי הם מעליים על דברים של מה בכך, ועוד הלא עכשו אינו פושע כלום והוא זכאי ככל ישראל, ועיקר פירושו בהוספי והן מצחון היינו חוץ לסכנה, אין הדבר כן, וכמו שפרש"י בשמואל ובסנהדרין שהם מצחון והוא מצפנים ויכול להמלט שהחילונים מגויס עליו שלא

ישגיבוו החילונים עד שיטצרו דרך החילונים וימלט מקדם שיפגשוהו, וכן הוא פשוטן של דברים [ור"ש לא פניג צדינא רק פניג דשצ"ב אינו ענין לכאן דהתם היה מורד] ומש"כ הכ"ח ז"ל דהסמ"ק ס"י ע"ה פי' מצחון חוץ לסכנה, הסמ"ק לא כהצ צפי החוס' רק כתב דאם הוא חוץ לסכנה אין מוסרין אותו, ולא להיטצה דעת הר"מ בצדרי הכ"ח, ואין מקום לדחות דברי היר"ו, וקיי"ל לדינא דאם אינו בסכנה אין מוסרין נו אפי' יהדוהו, ומ"מ דינו של הכ"ח אמת, דצטובדא דכ"ח א"כ לא ימסרוהו ירגיוסם וקרוב לסכנה נפשות עפי, ואם יצוא לפניכס קרוב הדבר שלא יצוא לנפשות וכמש"כ הכ"ח ס"ה.

ל י ק ו ט י ם

לחלק חשן המשפט

(המפוזרים בחלקי חזון איש)

סימן א

א) ע"ד סמוכה בזמניו צפולגתם הריצ"ר ורלב"ח, עיקר הכרעה בהלכה היא תמיד ע"פ הראיות היותר מבריות ומסתברות, ואף שאנו נוהגים ע"פ השו"ע, מ"מ אנו רגילים לנעת מהשו"ע מממה שנטו אחרונים ז"ל בראיות נכונות לדעת חכמי דור ודור, ובכל הלכה אנו מוכרחים לעי' בהכרעה אחרונים כי החכמה היא המכריעה בכל, אלא כשהדבר שקול אנו נוטים אחרי מו' גדול וצדק קבלנו הכרעה צ"י והרמ"א.

והנה צפולגתה זו לעינינו דברי המבעטים את הסמוכה מובנים ומיושרים ודברי המחייבים אותה צלחי מובנים.

עיקר שצטוקרים הוא לדעת אם הרמב"ם הכריע את הדבר או משך ידו מלהכריע וסוים והדבר לריך הכרע

וכמש"כ פ"ד מה' סנהדרין ה"א, והנה המחייבים את הסמוכה פירשו דהא דסוים והדבר לריך הכרע היינו אם סגי צדו סמוך והנה פירשו הא דרי רבנו ואם היה שם סמוך מפי סמוך אינו לריך דעת כונן ר"ל שאם זה הסמוך מפי סמוך צה לסמוך אחרים א"ל דעת כונן ר"ל הצדרי אלא סומך צעלמו וכו' המזה שאין זה מדבר בענין כלל והלא דין זה נהצו לעיל ה"ג וכהן כל בענין צידון שפתח ואין יהכין לצוא דין זה במקום הזה ועוד הרי כבר הכריע דין זה לעיל ה"ג וכהן צדיש דצדרי הרי שלא הי' צל"י אלא סומך אחד כ"י וכמו שהקי' הרדב"ז, ועוד שפי רבנו שא"ל דעת כונן ואין זה אמת דודאי לריך דעת כונן לסמכו ואם אין צדעה כל הגי' לסמכו אין זה סמוכה צג, ועוד מה זה שסוים רבנו אלא דן דיני קנסות כ"י ה"ל לסיים אלא סומך צעלמו וע"כ לדחוק אלא דן זה שנסמך מפי סמוך מפי סמוך דיני קנסות ור"ל אע"פ שלא הסכימו עמו חזיריו לסמכו, ולא יהכין לפ"ז מה שסוים שהרי נסמך מפי צ"ד, ועוד מה לי סמוך מפי סמוך ומ"ל סמוך שהסכימו עליו חכמי א"י לסמכו, אצל הדבר כפשוטו וכמו שפירשו הרדב"ז שהוא סוים דצדרי שהלמלא סמך ריב"צ היו לריכין כל ישראל להסכים על סמוכה ראשונה ומפני הקושי היו הקנסות צעלות אצל כשסמך ריב"צ הרי הנסמך דן דיני קנסות וא"ל דעת כל חכמי ישראל ואחרי שסוים רבנו דצדרי כתב דהדבר לריך הכרע, וכן פירשו מרן צכ"מ שהרי כתב דצפי המשנה כתב הדבר סחם וכהן כתב דצדרי לריך הכרע וע"כ קאי על חידוש הר"מ שכל חכמי ישראל יבולין לסמוך דאי פירשו על

הא דסגי צדו סמוך לא היה הכ"מ כוחו הלשון שכתב דצדן אחד סמוך כ"י הר"מ צפי המשנה שהוא ספק וסוים דממה שצטובדא צגמי צדו סמוך סגי והיה מרן מפרש דצפי המשנה הכריע הדבר אחרי שנסתפק, ועוד דצ"ג כ"י מרן עטס על הר"מ דסגי צדו והיה לי למרן לכתוב דלעיל צ"ג סחם אלא ודאי מרן פירשו כהרדב"ז, וכן הלח"מ שראה דברי שניכס ודעתו כהרלב"ח כמצובאר צריעות לשונו, וכן הרע"ב פ"ק דסנהדרין מ"ג העתיק דברי הר"מ הדבר לריך הכרע על הסכמת חכמי ישראל וכן החו"ט שם, ואחרי שהדבר מוכרע לכל קורא והסכימו עליו הרדב"ז והכ"מ והלח"מ והרע"ב והח"ט אין ראוי להסתפק צדו כלל.

ב) ואין לומר דמחמת מלוח מנוי שופטים נסמוך מספק, דכיון דלא יוכלו לדון דיני קנסות מספק ולא כל דבר הלריך סמוכין אין כאן מלוח מנוי שאין מנויין כלום ולא עוד אלא שמוטב שלא יוסמכו משוסמכו ולא ידונו שהרי אם הם סמוכים ואינם דנים יש כהן עיוות דיון צלחום ומוטב שלא נסמוך ונחשב אלוסוס וגם צקה"ה נכסכו צספק שאם יש סמוכים מלוח לקדש ע"פ ראהי וכמש"כ רלב"ח וראיתי מהתיקוס השונה מבר"י צ"ר על זה משום דצ"ר של הלל היה גדול צחכמה וצמנין ואין צ"ד יוכל לצטל דצדרי צ"ד חצרו, ותמוה מאד וכי תקנת חכמים יש כהן הלא כך הלכה נאמרה דצזמן שיש סמוכין יקדשו ע"פ ראהי וצזמן שאין סמוכין יקצטו צ"ד ע"פ חצזון שיטהו ההקופות והמולדות וישצו צ"ד של ר' הלל והשצו וקצטו עד שהשצו ראהי ואם חצזו ראהי הלכנה צישראל עליו לצצו למלוח ראהי וכי תיקנו צ"ד לצטל מלוח ראהי צזמן שאפשר. ומדצרי הריצ"ר והרלב"ח נראה שאין אפשרות לקדש עכשו ע"פ ראהי אף אם הי' הסמוכה דיון ואין צצו עטס ואי משום שצטכס סוד העיצור ח"כ ע"כ להחזיק צחצזון הלל ואי סוד העיצור אינו מעכצ מאי קשיא לי' להרלב"ח צחמת לדעת הריצ"ר יקדשו ע"פ ראהי וכנראה לא הריכו הריצ"ר לעשות מעשה צצו צקידות ע"פ ראהי.

ג) וברדב"ז כ"י צזמו שאין צנו ראוין לכך וכש"כ אין יתמי דיתמי והמשא ומתן צצו מציא לדי גיחוך, והנה ממש"כ הרדב"ז צציאורו להר"מ פ"ד ה"א דלא עלתה צידם [ר"ל ציד חכמי נפט

שאלה ב

יחיד המכנים כל הקהל בסכנה, אם מותר למסרו למלכות

השאלה מבואר מתוכו.

ואגב אבאר גם כאן מה שכתוב בהג"ה חדשה סביב המרדכי פרק הגזול בתרא (חידושי אנשי שם אות ב') וז"ל פסק מורי הרב רבי חיים בנו של אור זרוע וז"ל כל מי שעוסק בפיסולי או בגיזה או בכל דבר שיוכל לבא בה סכנה לקהל, אם הקהל התרו בו שלא לעשות ולא השגיח, יכולים להגיד לגוים פלוני עוסק בעניינים אלו, ואם מתוך כך יעלילו עליו ויקחו כל אשר לו אין על המגיד פשע, וכל שכן שמותר להבריחו מן העיר אפילו על ידי גוים, ואם לא עשה כן רק פעם אחת וחדל או יחדל ודאי אסור להגיד לגוים. אכן אם כבר באו הקהל לידי עלילה כסבורים הגויים שהוא עשה זה המעשה, או שידוע להם בודאי שיהודי אחד עשה כן, אכן אינם יודעים מי עשה ובאים להעליל על זה אתה עשית, מותר לומר לגוים פלוני עשה ולא אני, ואפילו אם העושה נתכוין לדבר מצוה ולא לרעתו של זה כעובדא דרבי יצחק שמל גרים, ומתוך כך באו הקהל לידי עלילה, והתיר רבי אבא מרי להראות עליו והסכימו כל גדולי דורו עכ"ל, וכן היינו עושים פה אם היה צורך עד כאן לשון הג"ה הנ"ל וכן הוא בנימוקי מהר"ם מירזיבורג.

ולי צריך עיון ממה שכתב בעל אותה הג"ה סביב לסנהדרין (חידושי אנשי שם בהגהות מרדכי פרק זה בורר אות ב') דמייתי פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש ירושלמי תרומות (פ"ח הל' ד') בענין אם יהרגו כולם ואל ימסרו נפש אחת מישראל, ואמר ריש לקיש והוא שחייב מיתה כשבע בן בכרי, ורבי יוחנן אמר אע"פ שאינו חייב מיתה כשבע בן בכרי, וגם הוא עמהם בסכנה, כי התם כשהיה יואב כובש את העיר היו נהרגים עמו, אבל אם הוא חוץ לסכנה אין מוסרין אותו עכ"ל, וקשיא אם כן איך אמר לעיל שמותר לומר פלוני עשה ולא אני, וצריך לחלק בין ממון לנפשות וצ"ע, וביו"ד (סימן קנ"ז סעיף א') לא מסיים שיהא הוא דוקא גם כן עמהם בסכנה^א.

~~~~~ תפארת לשבועה ~~~~~

א) לכאורה י"ל דמשמע דין זה מהא דכתב באחד מכם, אבל אי אדם זה אינו מכם הדין תנו לנו אחד מכם משמע דדין זה נאמר שונה.

אבל צריך לי עיון ממה שכתב מהרש"ל בתשובה (סימן י"ט) וכמו"כ הביאו רמ"א בהג"ה ביו"ד (סימן רל"ב סעיף י"ד) בשם אגודה<sup>2</sup>, שני יהודים שהכו זה את זה וגזר השלטון אחר עדות, אם יענישו המכה יותר מדינו נקרא אונס, ואם אינם יכולין להישמט וצריכין להגיד, יעידו וישלמו לניזק נזקו ואל יצילו עצמם בממון חבריהם. וא"כ קשה על הא פסקא דמהר"ח אור זרוע שהתיר לומר פלוני עשה ולא אני, ועוד קשה ממה שכתב מהרש"ל באותה תשובה בשם המרדכי שאם השר העליל על יהודי אחד בעד חברו שאין לו לגלותו, ואם גלוהו יש לו דין מסור, ואף בדין פטור מאחר שעלילה באה עליו ומזליה גרם.

ומיהו בזה אין קושיא על הר"ח אור זרוע דיש לחלק דבמרדכי מיירי מעלילות שקר, דכן משמע הלשון מאחר שעלילה באה עליו ומזליה גרם עכ"ל. משמע שהוא עלילה שקר כמו ושם לה עלילות דברים ולכן מזליה גרם, משא"כ בנדון של הר"ח אור זרוע העלילה הוא אמת, ואדרבה דלא היה לו לסכן אחרים בעסקו, ולכן מותר הן לקהל הן ליחיד לגלות בשל מי הרעה, משא"כ התם העלילה היה שקר, ומהשתא נמי לא קשיא מידי מההיא דשני אנשים שהכו זה את זה, דהתם אין להקהל היוק רק שגזר אחר עדות ולכן אסור לגלות, משא"כ בנדון דהר"ח אור זרוע.

וגם מההיא פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש גם אינו קשיא על הר"ח אור זרוע, דהתם גבי שבע בן בכרי אע"פ שהוא חייב מיתה בין שיהיה עמהם בסכנה או לא, מכל מקום אע"פ שהוא נתחייב מיתה מכל מקום לא היה מסכן אחרים בתחלת המעשה שעשה שנתחייב מיתה על ידו, מה שאין כן בנדון דהר"ח אור זרוע כגון בהא דרבי יצחק שמל גרים שמסכן אחרים בעשייתו, מתחלה שלא כדין עשה, ואיתא פרק קמא דשבת (דף ד' ע"א) וכי אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירו, אם כן כל שכן שאין אומרים לאדם שיעשה מצוה ויסכן אחרים כל שכן דכמו מצוה הבא בעבירה הוא, ומכל שכן במי שעוסק בפסולי או בגיזה דמתחלה שלא כדין עשה, וגם בתחלת המעשה מסכן הכלל, לכן אינו דומה למעשה דשבע בן בכרי ומותר לגלות פלוני עשה.

וכתב רש"ל בתשובה הנ"ל דאף בענין זה שאסור מכל מקום אין לו דין מוסר לכפותו על העמוד, מאחר שלא בא לאבד ממון חבירו להכעיס או להחניף

### תפארת לשבעה

(ב) בבא קמא פרק י' ריש סי' קל"ז וכן בשלטי גבורים על המרדכי בבא קמא ובחידושי אגודה שבסוף שו"ת מהר"י וייל, סימן קנ"ז אות ב'.

השררה אלא להציל את שלו, והביאו המרדכי פרק הגוזל (סימן קצ"ג וקצ"ו) ועיין שו"ע חו"מ סימן שפ"ח<sup>א</sup> ובנימוקי מהר"ם מירזיבורג. וראייה שיש חילוק בין עלילות שקר או אמת שכן כתוב בתשובת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס קרימונה סימן נ"ג) אם שלח ההגמון אחר הקהל וכו', ואמר איני חפץ שיתנו שאר בני העיר שלא נשבעו לשקר רק אותם שנשבעו על שקר, אז ודאי לא יתנו כי אם הנשבעים, ואף כי הקהל משותפים במסים ושותף אינו חולק שלא לדעת חבירו כדאיתא בפרק הגוזל (דף קט"ז ע"ב) ובפרק המקבל (דף ק"ה ע"א), הני מילי למסים אבל לעלילות וארנוניות אינם שותפים, אפילו אם העליל על מקצת הקהל שלא כדין, כל שכן כאן שכדין העליל עליהם עכ"ל. וכתב בתשובת מהר"י כץ דוקא משום דכדין העליל עליהם, אבל אם העלילו שלא כדין וגם לא פרט אנשים רק עליו העלילה לבד.

וכתב עוד שם בתשובה (סימן ל"ה) הביא תשובה אחרת בשם בית יוסף<sup>ד</sup> בשם הרשב"א<sup>ה</sup> על ראובן ושמעון שהיו דרים בבית אחד סמוך להגמון וכו' וכאו שני אנשים לאותו בית בפורים ועשו צחוק, ואמרו הגוים שאותו צחוק הוא נגד דתם, וההגמון העליל הקהל וכו' ראובן ושמעון פטורים, וגם השני יהודים פטורים שלא עשו דבר שיתחייבו וכו'. משמע דבעלילה אין זה חייב הנעלל עליו, ואם כן גם במעשה שהביא המרדכי הנ"ל יש חילוק בין אם העלילה הוא אמת או שקר. אבל הלשון אינו מדוקדק קצת שכתב אם השר העליל על יהודי אחד בעד חבירו, ואם היא עלילות שקר איך שייך לומר שהעליל עליו בעד חבירו, גם מה שכתב שאין לגלותו ואם גלוהו יש לו דין מסור, איך סלקא אדעתיה שיטיל העלילה על אחרים. ויש לומר דחילוק זה שחלקתי הוא נכון דמייירי מעלילת שקר, אך שמכל מקום חבירו עשה דבר אך שאין הדין נותן שיתחייב בשביל זה, כעובדא דשני אנשים שעשו צחוק בפורים שלא היה הדין נותן שיתחייבו בשביל זה רק היה עלילה, וכן משמע מלשון אסור לגלותו משמע שחבירו עשה דבר מה, רק שהשר אינו יודע מי עשה להטיל העלילה עליו בזה אם שאסור לגלותו, כי אף אם היה יודע מי הוא לא

### לשבעה

### תפארת

השניה שהביא רמ"א, ומביא שהמהר"ם מלובלין פסק כשיטה ראשונה וכן משמע שיטת רבינו.

(ד) חו"מ סי' קס"ג ס"ק ז'.

(ה) ח"ג סי' שפ"ט.

ג) סעיף ה' ברמ"א, ואף שהרמ"א מביא שם דיש אומרים דס"ל דדין מסור רגיל יש לו, כתב ביש"ש שם סי' מ"ט שאם היה מחמת מורא אונס או חימום הלב, פסקינן בהא כשיטה הראשונה אולם הש"ך בס"ק ס"ג פסק כשיטה

היה רק עלילה, גם עכשיו שהטיל העלילה עליו מזליה גרם ואסור לגלותו מאחר שהוא עלילה, משא"כ שבאמת עשה דבר שיתחייב למלך רק שאין המלך יודע מי הוא, כגון שאחד עוסק בפסול או בגיזת מטבעות והשר העליל על חברו, מותר לומר פלוני עשה ולא אני ובזה יבא הכל על נכון בסיעתא דשמיא, ואם כן מה שכתב בעל ההג"ה הנ"ל וכן היינו עושים פה אם היה צורך עכ"ל יפה דיבר וכזמנו דיבר.

ועל זה סמכתי גם אני הצעיר להורות כך על מעשה רב הבא לידי ומפני הסכנה נמנעתי מלהזכירו, אך בדבר אחד מצאתי קולא להחייבים שלא יסתכנו בנפשם ובנפשותם של קהל, כי היה בדעתם לברוח כאשר עשו ומידי חשש סכנה לא יצאו הקהל כאשר באמת נפיק חורבה גדולה מינה, והתרתי להקהל להתרות בהם שאל יצאו מן העיר אם לא שיניחו סך כסף להקהל, כדי שאם יתעורר איזה עלילה מחמתם שיוכלו להשתדל במעותם, ואם לא יעשו אזי קודם צאתם מן העיר יגידו לשררה פלוני ופלוני עשו לך המעשה הזה, וכך פסק מורי בטו"ז (סימן קנ"ז ס"ק ח')<sup>1</sup> בפשיטות דמי שעוסק בזיופים או שאר דברים ויש בו סכנה פשיטא שמוסרין אותו, ומן הראוי למסור אותו אפילו אם לא יחדוהו, כיוון שהוא כמו רודף לשאר ישראל על ידי מעשיו הרעים שעושה בפשיעה עכ"ל, ועיין בהגה רמ"א בחו"מ סימן שפ"ח (סעיף י"ב) וסימן תכ"ה (סעיף א'), אבל הקהל לא היו שומעים לדברי באשר באותו פעם לא הייתי רב שלהם, ולאחר בריחתם הוגד להשר על ידי מוסר שפלוני ופלוני עשו דבר זה, והעליל השר על הנשארם שהם היו יודעים מזה והניחו אותם לברוח ולא גילו את אזנו, והיו כולם בסכנת נפשות וברחו כולם ונמלטו על נפשם מן היישוב ההוא ועזבו את בתיהם מלאים כל טוב.

וה' יצילני משגיאות ויזרני בדרך אמת.

נאם הצעיר שמואל סג"ל

תפארת לשבעה

ז' הובא לעיל סי' א'.